

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIFNA AF

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

FÖRSTA BANDET

ÖLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AF

SVEN SÖDERBERG OCH ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1900—1906

[111410]

3 och 4. Resmo kyrka.

Pl. IV. Nr 3. — Pl. V.

Literatur: L. 1588 och 1589. *Antiqvarisk Tidskrift för Sverige*, IX, 2, s. 5.

De två fragmentariska runstenar, som äro afbildade pl. IV nr 3 och pl. V äro af Liljegren upptagna i den grupp, som har till öfverskrift »parvis resta stenar» (*Runurkun-*

¹ O. Nielsen, *Olddanske Personnavne*, s. 101.

² M. F. Lundgren, *Personnamn från medeltiden*, *Svenska Landsmålen*, X, 6, s. 46.

³ Bautil har skiljetecknet : efter fjerde runan, men härpå kan intet säkert byggas. Namnet *peghn* skrifvet *þihn*, förekommer L. 511.

der, s. 179 f.). Liljegrens förmodan, att dessa stenar hört tillhopa, är otvifvelaktigt riktig. Vi vilja därför här behandla dem tillsammans.

De äro anträffade i Resmo kyrka och om de med deras upptäckande förenade omständigheterna erhålla vi kännedom genom en af teckningar åtföljd berättelse, som prostén Ahlqvist i Runsten år 1827 insände till riksantikvarién Liljegren. Teckningar och berättelse äro af Liljegren intagna i »Fullständig Bautil».¹ Ahlqvist berättar: »År 1826, då det östra kyrkotornet af Resmo kyrka på Öland nedtogs, var öfver sjelfva chorhvalfvet en påmurad packning af nära tre alnars höjd. Denna mur bestod af stenstycken och kalkbruk samt var af tiden sammanhårdnad till en kompakt massa. I denna massa voro tvenne runstenar inlagda, af hvilka den ena sönderbröts (vår fig. 3, pl. IV) och den andra (vår pl. V) uttogs helfärdigt.» Stenarna voro då (1827) enligt Ahlqvist inlagda i nedre tornrummet i Resmo kyrka. Några senare underrättelser har man icke om dem.

Af de tvenne Resmostenarna måste vi först behandla den pl. V afbildade, då den andra stenens inskrift förutsätter dennas.

Originalen till pl. V är ännu bevaradt. Denna sten låg år 1884 som golfsten framför altarringen i Resmo kyrka. Den fördes påföljande vinter till Kalmar och förvaras tills vidare i fornminnesföreningens samlingar på Kalmar slott.

Stenen är en tillhuggen kalkstenshäll af gråblå färg. Den utgör nu blott ett fragment, i det att ett större stycke på vänstra sidan och ett mindre stycke i toppen blifvit borthuggna.²

Höjden är nu 1,27 m. Från den nuvarande öfverkanten till det nedersta ornamentet är afståndet 1,03 m. Bredden upptill är 61 cm, vid nedersta ornamentet 54 cm. Tjockleken är mellan 5 och 6 cm.

Stenen är prydd med praktfulla, särdeles väl utförda djurslingor i äldre medeltidens stil. Alla ornament äro upphöjda och stenen har likaledes en upphöjd ram längs kanterna. Dessa upphöjda delar hafva glatt yta, utan tvifvel på grund deraf att de varit utsatta för nötning, då stenen låg som golfsten. De nedsänkta delarna mellan ornamenten äro deremot skrofliga och hacheturerna äro ännu fullt märkbara.³

Stenen har, då den var fullständig, haft ungefär samma form som Sandbystenarna (pl. XVI och XVII). Dock synes Resmostenens form icke hafva varit fullt regelbunden, utan den venstra sidan har, såsom orneringen visar, varit mera utsvängd än den högra.

¹ »Fullständig Bautil» utgör sex folioband och förvaras i antiqvarisk-topografiska arkivet i Stockholm. Liljegren har der samlat alla de teckningar af runmonument, som han hade kännedom om. När Liljegren i *Runurkunder* såsom källa för sin kännedom om Resmostenarna åberopar Ahlqvists *Ölands Historia och Beskrifning*, är denna hänvisning vilseledande. Ahlqvist omtalar a. arb. II, 2, s. 194 endast, att man vid nedtagandet af Resmo kyrkas östra torn år 1826 funnit en flisa tecknad med runor. Ahlqvist har först efter det 2:a bandet af *Ölands Historia* utkom år 1827 tagit närmare kännedom om de 1826 i Resmo gjorda runstensfynden. Hans skrifvelse till Liljegren om dessa fynd är daterad 2 okt. 1827.

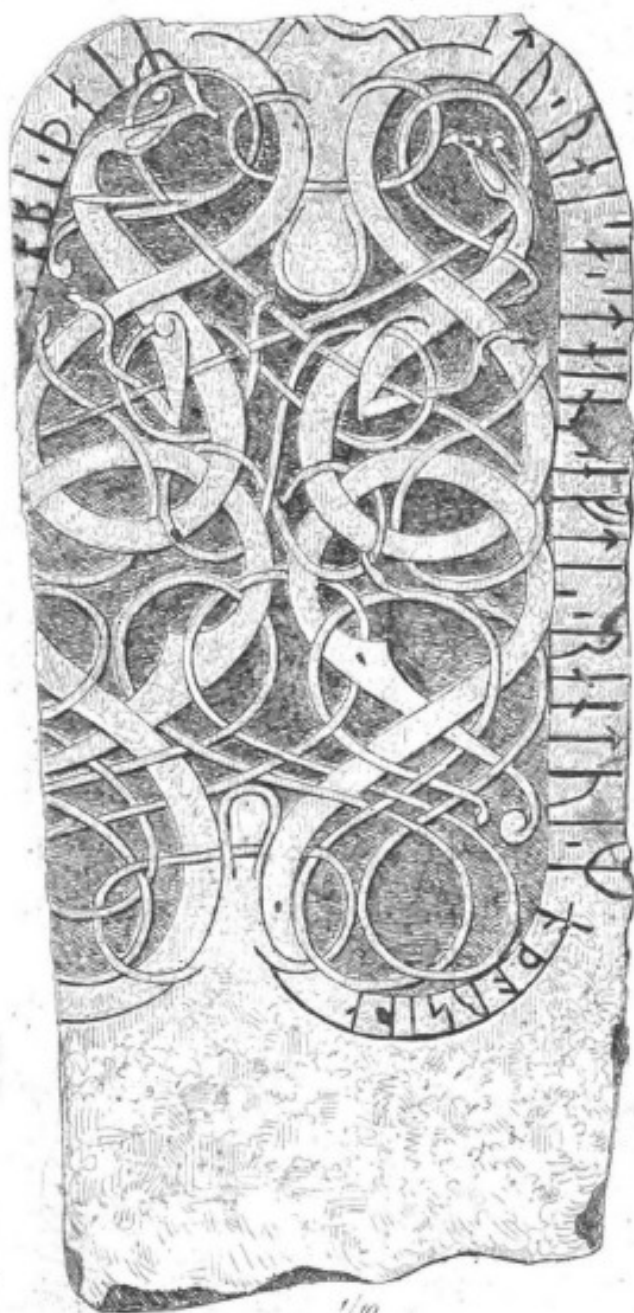
² På Ahlqvists tid var stenen att döma af hans teckning något större än nu. Den var ungefär 4 tum högre och det cirkelformiga ornamentet på toppen var nära fullständigt. Detta ornament hade samma utseende som toppornamentet på Sandbysten, fig. 26.

³ De mest framträdande bland ornamenten äro de två stora djurslingorna. Mellersta delen är sammanvuxen med den upphöjda ramen, från hvilken öfverdelen med hufvud och fot samt underdelen med stjerten lösa sig ut. Begge dessa djur äro sedda från sidan. Omkring dem slingra sig flera (fem) smala djur, hvilkas hufvud ses ofvanifrån. Alla slingorna bilda tillsammans ett fullständigt, med mycken säkerhet och korrekthet utfördt flätverk (entrelacs).

RESMO KYRKA, öL.

4.

V:

1/10

Inskriften, som läses från venster till höger, är inristad på den upphöjda ramen längs stenens kanter med undantag af slutet, som med mindre runor är inristadt i slingan till höger, der hon löser sig ut från ramen. Början af inskriften saknas. Den har stått på den borthuggna venstra kanten. Denna del af inskriften har innehållit namnen på de personer, som rest stenen; men endast några fragment af runor, som hört till det sista namnet, äro bevarade. Vi skola senare omtala dessa fragment och först redogöra för den i fullt läsbart skick bevarade delen af inskriften. Denna börjar öfverst till venster med pron. **pair**, som syftar på namnen, som gått förut. Jag läser inskriften sålunda:

· þṛiṛ 5 11ṛṛ 10 · 1ṛṛṛ 15 · 1ṛṛṛ[ṛ] 20 · 1ṛṛṛ 25 · 1ṛṛṛṛṛṛ 30 · 1ṛṛṛṛ 35 1ṛṛṛ

Transliteration: · **pair** 5 **litu** 10 · **raisa** 15 · **stein**[a] 20 · **eftir** 25 · **rantui** 30 · **mopor** 35 **sina**

Runorna äro kraftigt inhuggna med regelbundna, i botten skarpa streck. De oskadade stafvarna hafva en längd af 7 cm, utom i slutet af inskriften, der längden är endast något mer än 3 cm. — Som skiljetecken mellan orden brukas ett kort vertikalt streck.¹

Beträffande de särskilda runorna finnes följande att anmärka. Vid de tre första (þṛi) är stenens ursprungliga kant bevarad, men runorna äro på det sätt skadade, att stafvarnas öfversta ändar genom nötning utplånats. Vid runan 4 ṛ är deremot stenen stympad.

Den 5:e runan är 1ṛ; den ingår som led i ett ornament till venster om det fragment af en inristad ring, som nu ses öfverst på stenen.

Den 6:e runan | stöder sig på ett ornamentalt streck; toppen är borta.

Från och med den följande (7:e) runan ↑ är stenens ursprungliga kant bevarad.

Runan 16 är ṛ (i **stein**) med ett kort streck, genom hvilket runan är stungen. Äfven nr 20 är ṛ (i **eftir**); betydelsen är i begge fallen densamma, nämligen æ. Några andra stungna runor förekomma icke i inskriften.

Runan 18 är runan för n. Omedelbart efter denna runa har en flisa utfallit och lemnat efter sig ett stort hål. Skadan följer stafven af den 18:e runan intill dess midt. Denna runa har tydligt kännestreck till venster om stafven, och man kan följa det i botten af stafven ända till dennas högra kant; men det har icke gått längre; om det fortsatt på denna sida af stafven, skulle spår funnits nedanför skadan, hvilket icke är fallet. Runan har alltså haft formen ṛ.

Genom den nu anmärkta skadan har största delen af 19:e runan gått förlorad; det återstår endast ett 1,5 cm långt stycke nedtill. Af sammanhanget framgår, att runan icke kan hafva varit någon annan än ṛ (**steina**).

Af de 8 sista runorna, som äro inristade på den från ramen sig lösande djurslingan, är den första 1ṛ (nr 32) längre än de öfriga; stafven når ett stycke ofvanför gränsstrecket; öfre kännestrecket är inristadt snedt öfver gränsstrecket.

Den 34:e runan är likaledes en os-run; äfven på denna sitter öfre kännestrecket något nedanför stafvens topp, hvilket bör anmärkas, då det, i följd af runans ringa storlek, ej blifvit fullt tydligt på teckningen.

¹ Mellan de syntaktiskt nära förenade orden **mopor** och **sina** i slutet af inskriften fins intet skiljetecken.

Näst sista runan (38) är **þ**; kännestrecket är på teckningen mycket bredt; det beror derpå, att mellan kännestrecket och stafven en skärfva sprungit. Kännestrecket har annars varit regelbundet inhugget. — Sista runan är **þ** (**a**) med kännestreck blott på stafvens högra sida.

I fonetisk transskription har inskriften detta utseende: *þæir létu ræisa stæina æftir Randvi móþur sína.*

Öfversättning: »De läto resa stenarna efter Randvi, sin moder.»¹

Före den nu afhandlade inskriften finnas lemningar af fyra runor. Det första runspåret består af ett endast halfannan cm långt fragment af en staf. Framför detta är så litet kvar i oskadadt skick af den upphöjda ramen, att alls ingenting kan afgöras med afseende på det tecken, som gått närmast förut.

Af den följande runan fins foten af stafven kvar jemte ett kort, skarpt inhugget tvärstreck som kännestreck. Utanför detta är ett hål nött i kanten och äfven den nedanför kännestrecket bevarade delen af stafven har blifvit starkt utvidgad genom nötning. Man har tidigare här läst **þ**,² och denna läsning är kanske möjlig, men emot den talar, att kännestrecket sitter så långt nere, föga mer än halfannan cm ofvanför inre kanten, under det stafven förmodligen haft en längd af omkring 7 cm. Jag anser det därför sannolikare, att här stått en form af os-runan med tvärs öfver stafven inristade, åt venster lutande kännestreck, af hvilka det öfre blifvit bortslaget, alltså af formen **þ̄**. Här-emot kan icke invändas, att os-runan två gånger senare i inskriften har en annan form,³ enär runristaren på flera andra ställen begagnat olika former af samma runa.

Den tredje runan är **β**. Den kvarvarande delen af stafven är tre cm lång; af det öfre kännestrecket är blott ett litet stycke kvar. För öfrigt äro streckens kanter nu mycket ojemna till följd af den nötning, för hvilken stenen varit utsatt, då den låg som golfsten. Den fjerde runan har varit **l**. Deraf är ett mellan 4 och 5 cm långt stycke bevaradt. Det sista namnet har således slutat på: **þBl, obi**.⁴

Märklig är den blandning af olika runtyper, som träffas i denna inskrift. Om os-runan hafva vi nyss talat. Af s-runan hafva vi först två gånger den korta formen, som består i ett litet streck i öfre delen af raden (n:r 12 i **raisa** och n:r 14 i **steina**); den ursprungliga formen **h** förekommer i slutet af inskriften n:r 36 i **sina**. Det palatala, af klingande *s* uppkomna *r* skiljes i inskriften regelrätt från det ursprungliga *r* och förekommer två gånger; på det förra stället har denna runa den äldre formen **h** (nr 4 i **þair**),

¹ Namnet *Randvi* förekommer icke annars, så vidt jag har mig bekant, men det motsvarande mansnamnet är välbekant från den isländska literaturen, *Randwér*. Se Munch, *Samlede Afhandlingar*, IV, s. 153; *Islendinga Sögur*, IV, s. 804.

² Liljegrens *Runurkunder* 1588 efter Ahlqvist. När jag år 1884 undersökte stenen, låg den, såsom ofvan är nämnt, som golfsten inklämd mellan andra flisor, och belysningsförhållandena voro mycket dåliga. Jag kunde då icke upptäcka kännestrecket af den nu i fråga varande runan, liksom det då var omöjligt att se hela det kvarvarande kännestrecket i den följande runan. Deraf olikheten i min läsning nu och i A T S., IX, 2. s. 6.

³ I **móþur**.

⁴ Flera namn kunna här komma i fråga. Närmast tänker man på en förkortad form af något namn sammansatt med *biörn*, t. ex. *Iobbi* af *Ióbiörn* (Lundgren, s. 136), eller *Stobbi* af *Stoðbiörn* (*Stopbiarn* L. 131, 210). Frendenthal, *Nyländska mans- och kvinnonamn* (*Finska Fornminnesföreningens Tidskrift* II, 1877), har ett *Stobbe* från år 1424. Frendenthal identifierar det med *Stobbi*, en stubbe, men jag anser härledningen af *Stoðbiörn* sannolikast.

medan på det senare stället (n:r 24 i *eftir*) formen är den, som vi känna från Rökstenen och andra inskrifter med samma skrifttyp, nämligen ett kort streck i nedre delen af raden. Om samma skrifttyp erinrar också den form af a-runan, som förekommer allra sist i inskriften, under det att denna runa annars har den vanliga formen. — Runan för *n* förekommer tre gånger och har på alla tre ställena kännestreckets anbragt på olika sätt.¹ — Godtyckligt är äfven det sätt, på hvilket ä-ljudet är uttryckt i inskriften. Två gånger är det betecknadt med den stungna runan *†*, nämligen i *eftir*, *æftir* (n:r 20) och i diftongen *æi* i *stæina* (n:r 16), då deremot samma diftong är betecknad med *†* i *þæir* och *ræisa*. Till godtyckligheter bör man troligen också räkna, att ändelsevokalen i *litu* är uttryckt med runan för *u*, men med os-runan i *mopor*; dock är det tänkbart, att här förefunnits olikhet i uttalet.

Af den andra runstenen, som man fann i Resmo kyrka år 1826, men som blef sönderslagen vid uttagandet ur muren, lyckades Ahlqvist uppsamla och hopsätta sex bitar. Dessa äro nu förlorade och vår enda källa att lära känna stenen är Ahlqvists ofvannämnda skrifvelse samt hans dermed följande konstlösa teckning, hvilken här är reproducerad pl. IV, n:r 3.

Af de af Ahlqvist uppgifna måtten att döma har denna sten varit af ungefär samma höjd som den nyss omtalade, men smalare än denna.² Från denna har den också skilt sig derigenom att den ofvan slingan haft en slät yta utan figurer.

Om ornamentens beskaffenhet kan man icke bilda sig någon ordentlig föreställning genom Ahlqvists teckning, men vi erhålla tydligt besked härom genom hans till Liljegren insända berättelse. Han säger nämligen der, att slingorna voro upphöjda och att denna sten i afseende på arbetet så fullkomligt liknade den vid samma tillfälle funna,³ att »ofelbart samme mästare arbetat begge».

Om skriften upplyser Ahlqvist, att den består af »vändrunor». När man emellertid granskar hans teckning, finner man, att den icke fullständigt öfverensstämmer med denna uppgift. På venstra sidan äro runorna vändrunor äfvensom de fyra runor, som stå utanför slingan; deremot äro runorna inom slingan på högra sidan rättvända, men läsas i motsatt rigtning. Jag tror icke, att detta beror på att Ahlqvist felaktigt återgifvit hvad han sett på stenen, utan att det verkligen förhållit sig så som hans teckning utvisar: första hälften af inskriften har bestått af vändrunor, den andra hälften har deremot bestått af vanliga runor och börjat i den andra ändan af slingan. Begge hälfterna hafva mött hvarandra i den öfversta delen af slingan midt på stenen.

¹ I *steina*, *rantui* och *sina*, n:r 18, 27 och 38.

² För venstra kanten uppgifves måttet vara 1 aln $7\frac{3}{4}$ tum (= 78 cm.). för den högra kanten 1 aln 1 tum (= 62 cm.), tvärs öfver 18 tum (= 45 cm.).

³ D. v. s. den på vår pl. V afbildade.

Vändrunorna på venstra kanten hafva varit fullt tydliga och blifvit lästa af Ahlqvist, som också supplerat de två första runorna: [pa]ir brüpr litu raisa.¹ På det saknade stycket har stått ordet **staina** (el. **stain**), som naturligtvis också varit skrivet med vändrunor, då det följande ordet [e]ftir utanför slingan är skrivet med vändrunor.

Den förut beskrifna stenen n:r 4 visade sig genom pluralformen *staina* utgöra en af ett par. Det kan icke betviflas, att vi i n:r 3 hafva den andra af detta par. **pair brüpr** syftar på de namn, som varit nämnda i början af den andra inskriften. Jag tror därför, att man lätteligen kan suppleras inskriften på n:r 3. Begge stenarna hafva varit resta till minne af samma person, såsom det framgår af inskriften på n:r 4. Såsom Liljegren gissat (*Runrunkunder* n:r 1889) måste namnet *Randvi* hafva varit inristadt äfven på n:r 3. Jag tror, att vi i de rättvända runorna inom slingan midt framför runorna **ÞTlA** tillräckligt tydligt kunna skönja detta namn. Ahlqvist har läst: **NTlN**. Jag förmodar, att stenen här haft **RtTtN**[I]; den sista runan i namnet har stått på det saknade stycket. Närmast framför har Ahlqvist läst **h** och ett par stafvar; jag förmodar här ordet **sina**. Före detta har Ahlqvist endast tecknat lemningar af några stafvar utan kännestreck; här har utan tvifvel stått ordet **moþor**. Jag vill därför läsa hela inskriften sålunda:

(med vändrunor) [þt]lA · BR·BR · NTN · RtTt [· hTtTt · t]ÞTlA (med vanliga runor) [ʏþþR · htTt · RtTtNl ·].

[pa]ir · brüpr · litu raisa [· staina · e]ftir [moþor · sina · rantui ·].

Fonetisk transskription: *þæir brépr létu ræisa stæina æftir moþur sina Randvi*.

Öfversättning: »De (på den andra stenen nämnda) bröderna läto resa stenarna efter sin moder Randvi.»

Runristaren, som på stenen n:r 4 ådagalagt sin runkunskap genom att använda vexlande runformer, har här visat sin skicklighet genom att omvexla med vändrunor och vanliga runor.

Inskrifter, som bestå delvis af vändrunor, delvis af vanliga runor, äro icke sällsynta; och vi finna äfven några gånger exempel på en anordning, analog med den på Resmostenen n:r 3. På runstenen B. 464 (= Dybeck fol. I, 202)² består den första hälften af inskriften af vanliga runor och den andra af vändrunor, och den senare börjar i den motsatta ändan af slingan, och begge halfvorna sluta på toppen af stenen.³

Andra exempel derpå, att två runstenar blifvit resta af samma person eller personer öfver samma person saknas icke. Vid Hummelstad i Löts socken i Uppland stå ännu två runstenar bredvid hvarandra, hvilkas inskrifter hvar för sig förtälja, att två bröder läto resa stenen efter sin fader; enda skilnaden mellan inskrifterna är att den ene tillägger den vanliga bönen: »Gud hjelpe hans själ».⁴ — Ännu mer erinras man om de två Resmostenarna genom tyenne runstenar, som finnas vid Klystad i Vårfrukyrka socken i Uppland:⁵

¹ Den enda otydlighet Ahlqvists teckning här företer, är att p blifvit tecknad som samstafvarna **þn**; kännestreck för **n** beror väl på missteckning af Ahlqvist eller möjligen skall dermed föreställas brottet i stenen.

² Vid Ekelunda, Bälings socken och härad, Uppland, L. 151.

³ Jfr också B. 280 (L. 358), B. 283 (L. 362), B. 694 (L. 806), på hvilka enstaka ord äro skrivna med vändrunor och läsas i motsatt riktning mot den öfriga delen af samma inskrift.

⁴ L. 690 och 691, Dybeck fol. I 65 och 66. — Samma är förhållandet med L. 644—5.

⁵ L. 722 och 723, Dybeck, fol. I, 86 och 85.

deras inskrifter öfverensstämma nästan ljud för ljud, men den ene af dem (L. 722) består af vändrunor, den andre (L. 723) af vanliga runor.¹

Utom i Resmo hafva på Öland tvillingstenar varit resta i Hulterstad (två par) samt i Sandby, men endast på det senare stället äro begge stenarna bevarade (fig. 26 och 27).

Vid samma tillfälle som de nu beskrifna två sammanhörande stenarna uttogos enligt Ahlqvist² ur kalkbädden öfver korhvalfvet i Resmo kyrka två stycken af en otillhuggen kalkstenshäll, på hvilken runor »varit tecknade i dubbel slinga». Runorna voro »vårdslöst» inhuggna och det enda Ahlqvist kunde läsa var ordet **auk** × (med ett litet kors efter som skiljetecken) på det ena stycket. Äfven dessa fragment äro nu förlorade. De äro omnämnda i Liljegrens Runurkunder under n:r 1321 och 1322.³
